

פרשת וישלה

גילוי מעשה ראובן ברבים?

בהגיע יעקב ובניו לארץ ישראל אירע מעשה ראובן עם בלהה פילגש אביו. הסיפור מופיע בקיצור נמרץ, ואינו מפורט כל צורכו. בנוסף לכך, התיאור כאילו מפסיק באמצע ובאותו פסוק עצמו מתחילה פרשה חדשה:

”וַיְהִי בְשָׁבוֹן יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הַחַיִל הַהוּא וַיִּלְךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בְּלָהָה פִּלְגֶשׁ אִבִּיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל פַּ
וַיְהִי בְּנֵי יַעֲקֹב שָׁגִים עִשָׂר: בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיְהוּדָה וַיִּשְׁשֹׁבֵר וְזַבּוּלֹן...
אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ בְּפָדֵן אֲרָם” (בראשית ל"ה, כב-כז)

כבר במשנה מצאנו התייחסות לתופעה זו: ”מעשה ראובן נקרא ולא מיתרגם” (מגילה פ"ד מ"י).

דהיינו, קוראים בתורה את מעשה ראובן, כי הפסוקים הם חלק של התורה, אך לא מתרגמים ומסבירים את הסיפור בפני הקהל בפרהסיה, כפי שהיה מקובל בתקופת חז"ל בכל קריאות התורה. חכמים ביקשו - מסיבות מובנות - לשמור על כבודם של האבות,¹ ולכן לא מפרסמים את חטאו של ראובן ברבים. יתר על כן, לפי המדרש חזר ראובן בתשובה על חטא זה בזמן מכירת יוסף, שהרי הוא היחיד מבני יעקב שחזר אל הבור מתוך דאגה ליוסף: ”וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין יוֹסֵף בְּבוֹר וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו” (בראשית ל"ז, טו);² וכותבת המשנה בבבא מציעא (פ"ד מ"י): ”היה בעל תשובה - לא יאמר לו: 'זכור מעשיך הראשונים'”. משתי סיבות אלה יפה השתיקה בפרהסיה בעניין חטאו של ראובן.

מאידך, מצאנו בהקשר אחר לחלוטין, שחז"ל לא היססו כלל לפרש את מעשה ראובן. על אישה סוטה נאמר שמעודדים אותה להודות בחטאה, במקום לברר אותו על ידי המים המאררים:

”היו מעלין אותה לבית דין הגדול שבירושלם, ומאיימין עליה כדרך שנמיימין על עדי נפשות. ואומרים לה: 'בתי, הרבה יין עושה...' ואומרים לפניה דברים שאינה כדאי לשמוען היא וכל משפחת בית אביה” (סוטה פ"א מ"ד).

1. כך הסביר רבנו ניסים על הרי"ף (מגילה טז ע"א): ”נקרא ולא מתרגם - משום כבוד יעקב”.
2. כך הסביר בטורי אבן (מגילה כה ע"א) בשם המדרש: ”וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר, וְהִיבֵן הִיּוֹ? ד' אֵלֵינוּ ור' יהושע, רבי אֵלֵינוּ אומר: בשקו וּבִתְעִיבוֹתָיו, כְּשֶׁנִּפְנָה הַלֵּךְ וְהִצִּיץ לְאוֹתוֹ בּוֹר, הַח"ד 'וַיֵּשֶׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר'. אמר לו הקדוש ברוך הוא: מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחלה. חיך שכן בנך עומד ופותח בתשובה תחלה, ואיזה זה? הושע, שנאמר 'שובה ישראל עד ה' א-להיך' (הושע י"ד, ב)”. (בראשית רבה פ"ד, יט).

הגמרא מפרטת את אותם הדברים:

”אומר לפניו דברים של הגדה ומעשים שאירעו בכתובים הראשונים, כגון... יהודה הודה ולא בוש... ראובן הודה ולא בוש...” (סוטה ז ע”ב)

וברמב”ם הדברים מחודדים אף יותר:

”ואומרין לה: ‘בתי הרבה קדמוך ונשטפו, ואנשים גדולים ויקרים תקף יצרן עליהן ונכשלו’. ומגידין לה מעשה יהודה ותמר בלתי ומעשה ראובן בפלגש אביו על פשטו ומעשה אמנון ואחותו, כדי להקל עליה עד שתודה.” (הלכות סוטה פ”ג ה”ב)

רבה של קרקוב במאה ה-16, הרמ”א, הסביר את ההבדל בין שני המקרים. באחת מתשובותיו (סימן יא) הוא מסביר, שאף שאין לפרסם ברבים את מעשה ראובן, מותר לאמרו לאישה סוטה כדי להשכיך שלום, כשם שמוחקים את שם ה’; וכן ”הוא הדין שדווחה לאו של מוציא שם רע, דמותר להוציא שם רע אם בוזנתו לשמים ולתכלית טוב כדי לעשות שלום”.

למדנו, אם כן, פרט מעניין מפרשת השבוע ומהלכות קריאת התורה בעניין מעשה ראובן: עקרונית יש מקום לשמור על כבודם ופרטיותם של חוטאים ולהימנע מתרגום המעשה ברבים, ולכן לא מתרגמים את מעשה ראובן בקריאת התורה. מאידך כשיש תועלת ותכלית טובה לעשות שלום, יש מקום ללמוד מחטאי ראובן, כמו למשל בהלכות סוטה, שם מפרטים את מעשי ראובן על מנת שהאישה תחזור בתשובה.

ניתן ללמוד מדיון הלכתי מעניין זה כלל גדול בתורה, שיש לו השלכות רבות להתנהגות בין אדם לחברו. מוסר ההשכל עליו עמדנו רלבנטי גם לרופאים, הנאלצים לגלות למטופלים שלהם אבחנות קשות, ולאנשי ציבור ותקשורת, הצריכים לשקול מתי וכיצד לפרסם - או להסתיר - דברים מסוימים ברבים. יש לשקול היטב את הדברים, ולאזן ברגישות רבה בין הצורך לגלות את האמת מחד ובין טובת האדם, החברה וערכי השלום מאידך.

”...וְהָאֵמֶת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְבֵּוּ” (זכריה ח’, יט)